

СОЦІОЛОГІЯ ТА ПУБЛІЧНЕ УПРАВЛІННЯ СУСПІЛЬНИМ РОЗВИТКОМ

УДК 349.3:355.292.3

doi: 10.20998/2227-6890.2025.2.16

Г.М. ГАРЯЄВА, М.К. ЧЕБОТАРЬОВ, О.В. ГАЄВАЯ

ДІЯЛЬНІСТЬ ДЕРЖАВНИХ ТА ГРОМАДСЬКИХ ІНСТИТУЦІЙ У СФЕРІ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ ВЕТЕРАНІВ

У статті обґрунтовано, що соціальний захист учасників бойових дій та членів їх сімей є одним із ключових напрямів державної політики України; розкрито основні напрями діяльності Міністерства у справах ветеранів України; визначено проблеми, обмеження і виклики щодо система соціальної підтримки ветеранів та членів їх сімей (фінансування й економічний тиск, нерівність і диференціація через систему пільг, неефективність деяких послуг логістичні, адміністративні та інформаційні бар'єри та ін.); визначено основні напрями вдосконалення політики соціального захисту; обґрунтовано доцільність імплементації міжнародної практики – ефективність комплексних систем, що поєднують медичні, психологічні, соціальні, юридичні та професійні послуги. Інтегративна модель забезпечить не лише соціальний захист, а й довгострокову реінтеграцію та повернення ветеранів до активного життя.

Ключові слова: соціальний захист, учасники бойових дій, медичні, психологічні, соціальні, юридичні та професійні послуги, інтегративна модель.

G.M. GARYAEVA, M.K. CHEBOTARYOV, O.V. GAEVAYA

ACTIVITIES OF STATE AND PUBLIC INSTITUTIONS IN THE SPHERE OF SOCIAL PROTECTION OF VETERANS

The paper substantiates that social protection of combatants and their family members is one of the key areas of state policy of Ukraine; the main areas of activity of the Ministry of Veterans Affairs of Ukraine are revealed; problems, limitations and challenges regarding the social support system for veterans and their family members have been identified (financing and economic pressure, inequality and differentiation through the system of benefits, inefficiency of some services, logistical, administrative and information barriers, etc.); The main directions for improving social protection policy are identified; the feasibility of implementing international practice is substantiated – the effectiveness of comprehensive systems that combine medical, psychological, social, legal and professional services. An integrative model will ensure not only social protection, but also long-term reintegration and return of veterans to active life.

Key words: social protection, combatants, medical, psychological, social, legal and professional services, integrative model.

Постановка проблеми. Соціальний захист учасників бойових дій та членів їх сімей є одним із ключових напрямів державної політики України, особливо в умовах агресії РФ. Значне зростання кількості військовослужбовців, які брали участь у бойових діях, а також членів сімей загиблих (померлих) воїнів, зумовлює підвищення суспільної уваги до проблем їх матеріального забезпечення, медичної та психологічної підтримки, реабілітації та соціальної адаптації. Забезпечення гідного соціального захисту ветеранів війни виступає не лише гуманітарним обов'язком держави, а й важливою передумовою зміцнення обороноздатності суспільства та формування позитивного іміджу військової служби.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. «Серед дослідників, чії праці є фундаментальними

для створення системи соціальної реабілітації учасників бойових дій, є: І. Зверева, А. Капська, І. Козубовська, Н. Коляда, І. Пеша, Л. Романовська, О. Сафін, Т. Семигіна, Г. Слезанська, І. Трубавіна, С. Харченко та ін. Соціально-педагогічні основи діяльності реабілітаційних центрів обґрунтували О. Караман, С. Коношенко, Н. Поліщук, М. Сідорчук, Ю. Чернецька, А. Шевцов, В. Шпак та інші» [1, с. 198].

Мета статті – аналіз системи соціального захисту учасників бойових дій та членів їх сімей в Україні.

Виклад основного матеріалу. «Соціальний захист – невід'ємна складова політики держави, відповідальної за добробут, розвиток і безпеку своїх громадян. Це той чинник, від ефективності якого

залежить цивілізаційний розвиток будь-якого суспільства» [3, с. 41].

Міністерство у справах ветеранів України є центральним органом виконавчої влади, відповідальним за формування та реалізацію державної політики щодо ветеранів війни, учасників бойових дій та членів їх сімей. Основні напрями діяльності Міністерства у справах ветеранів України включають: розроблення державних програм соціального захисту ветеранів; координацію роботи регіональних органів щодо надання соціальних послуг; створення єдиної електронної інформаційної системи ветеранів; організацію реабілітаційних та психологічних програм; взаємодію з громадськими ветеранськими організаціями. Особливо важливою є робота з впровадження Єдиного державного реєстру ветеранів війни, що дозволяє вдосконалити систему обліку, спростити доступ до пільг і цифровізувати процеси надання соціальних послуг. Міністерство у справах ветеранів України також координує міжнародні проекти, спрямовані на підвищення якості реабілітації та професійної адаптації ветеранів.

Ефективна система соціальної підтримки ветеранів є важливою складовою державної політики, що забезпечує не лише соціальний захист осіб, які брали участь у військових діях, але й їхню успішну реінтеграцію в цивільне життя. Аналіз зарубіжних моделей (США, Канади, Великої Британії, Німеччини, Ізраїлю) дозволяє визначити низку стратегічних орієнтирів, що можуть бути адаптовані в Україні з урахуванням наявних викликів і можливостей.

У дослідженні «Соціальні послуги для ветеранів та ветеранок у громадах: виклики та потреби» авторками Н. Ломоносовою, А. Хелашвілі, Ю. Назаренко проаналізовано, чи розглядає наявна система ветеранів як отримувачів соціальних послуг, чи враховує особливості ветеранів і ветеранок як отримувачів послуг, чи спроможна вона допомогти ветеранам і ветеранкам успішно реінтегруватися в суспільство та пройти адаптацію до цивільного життя [2].

Існують такі проблеми, обмеження і виклики щодо системи соціальної підтримки ветеранів та членів їх сімей. По-перше, фінансування й економічний тиск. Соціальні видатки як одна з найбільших статей бюджету, водночас через війну, інфляцію, зростання цін – навіть якщо номінальні виплати зростають – реальна купівельна спроможність знижується. Наприклад, у 2023 році зростання соціальних стандартів не наздоганяло інфляцію, що зменшувало реальну допомогу. Зовнішній інфляційний тиск поволи слабшатиме завдяки тенденції до зниження цін на енергоносії та продовольство в умовах стрімкішого нарощування пропозиції порівняно зі зростанням попиту [6]. Значна частина соціальних пільг та допомог призначена не за соціальною, а за професійною ознакою, тобто, не найвразливішим, а ті, хто мають «службові пільги». Це зменшує фокус на соціально найвразливіших.

По-друге, нерівність і диференціація через систему пільг. Деякі дослідження вказують, що через пенсії і пільги система соціального захисту може навіть посилювати нерівність, адже виграють ті, хто вже мав стабільні доходи або стаж. Система

соціального захисту найбільш вразливих верств населення містить у собі багато соціально-економічних, правових заходів, їхніми основними цілями є: забезпечення усіх необхідних належних умов для життя та існування людей, а особливо незахищених, рівня життя не нижче прожиткового мінімуму, виплату усіх передбачених законом допомоги і т. д. [7]. Соціальні виплати часто не компенсують реальних потреб, особливо в умовах високих життєвих витрат, інфляції, кризи житла та переселення. По-третє, неефективність деяких послуг і доступ є часто критичними питаннями. За даними дослідження GEDOS, задоволеність соціальними послугами серед отримувачів – далеко не завжди висока. Існують проблеми з доступністю, якістю, координацією та адаптацією послуг під потреби людей [5]. Під час війни багато об'єктів соціальної інфраструктури були зруйновані або пошкоджені, що ускладнює доступ, особливо для людей з інвалідністю або з дітьми.

По-четверте, існують логістичні, адміністративні та інформаційні бар'єри, коли люди, які мали б право на допомогу, не звертаються за нею через незнання, бюрократію, стигму або відсутність інформації.

«Інформаційні бар'єри виникають, коли важливі повідомлення подаються лише в одному форматі – наприклад, текстом дрібним шрифтом або складною для розуміння, офіційною юридичною мовою» [8].

Соціальні послуги, як-от догляд, супровід, кризове втручання, ще недостатньо розвинені або не охоплюють усі потреби – особливо у сільській місцевості або віддалених регіонах [5].

«Безбар'єрність – це не мода чи чиясь примха, а базовий стандарт цивілізованого суспільства. І що більше громад, установ і сервісних структур це усвідомлять й впроваджуватимуть на практиці, то швидше ми побачимо реальні зміни у ставленні, доступності та повазі до гідності кожної людини» [8].

«У зв'язку із повномасштабним вторгненням РФ на територію України, з'явилася велика кількість осіб, які є учасниками бойових дій. На сьогодні наша держава намагається підтримувати та допомагати тим героям, які захищають нашу країну. У зв'язку з чим на рівні законодавства були встановлені пільги для учасників бойових дій та членів їх сімей [4].

Громадські та волонтерські організації відіграють суттєву роль у системі підтримки ветеранів. Вони доповнюють державні програми, забезпечуючи гнучкі, оперативні та адресні форми допомоги. Серед основних напрямів діяльності таких організацій варто виділити:

- надання психологічної та юридичної допомоги;
- організацію реабілітаційних та спортивних програм;
- соціальну адаптацію та підтримку сімей загиблих;
- проведення тренінгів, освітніх та професійних курсів;
- розвиток ветеранського підприємництва.

Міжнародні організації реалізують програми, спрямовані на реабілітацію ветеранів, підтримку їхнього ментального здоров'я, розвиток інклюзивних сервісів та підвищення інституційної спроможності державних структур.

Волонтерський сектор продовжує залишатися важливою складовою підтримки військових ветеранів, оскільки часто реагує на потреби швидше, ніж державні органи.

«На думку респондентів – представників ОГС, потреби найбільше зросли у групах військових і ветеранів (так вважають 74,5 % опитаних), жителів прифронтових регіонів (70,4 %) та сімей військовослужбовців і ветеранів (65,7 %). Понад 60 % респондентів також зазначили, що зросли потреби людей із інвалідністю (65,1 %), волонтерів (63,4 %) і малозабезпечених (60,4 %)» [9, с. 64].

Однак діяльність громадських організацій потребує стабільного фінансування, юридичного супроводу та підвищення рівня професійності.

Попри розгалужену систему державних та громадських інститутцій, соціальний захист ветеранів України стикається з низкою проблем, серед яких:

1. Бюрократичні та адміністративні бар'єри. Надмірний документообіг, тривале очікування рішень, недостатня синхронізація між відомствами знижують ефективність надання послуг.

2. Недостатнє фінансування. виплати та програми реабілітації часто залежать від бюджету, що змінюється в умовах війни, що призводить до затримок та нестабільності.

3. Проблеми у сфері медичної та психологічної допомоги. Нестача психологів, низький рівень підготовки фахівців із ПТСР, недостатня кількість спеціалізованих центрів у регіонах.

4. Нерівномірність регіональних програм. Обсяг соціальної допомоги значно відрізняється між областями залежно від їх фінансових можливостей.

5. Труднощі соціальної адаптації. Частина ветеранів зіштовхується з проблемами працевлаштування, дискримінацією, втратою соціальних зв'язків, психологічною ізоляцією.

6. Недостатнє інформування ветеранів. Багато ветеранів не мають інформації про свої права, доступні програми та можливості. Ці проблеми свідчать про необхідність системного підходу до вдосконалення соціального захисту.

На підставі проведеного аналізу можна визначити основні напрями вдосконалення політики соціального захисту.

1. Цифровізація електронних кабінетів ветеранів, автоматизація надання пільг, цифровий документообіг. Розвиток електронних кабінетів ветеранів, автоматизація надання пільг, цифровий документообіг.

2. Розбудова системи ментального здоров'я. Створення мережі центрів психологічної допомоги, підготовка фахівців із ПТСР, впровадження міжнародних методик.

3. Удосконалення механізмів реабілітації. Розширення фізичної, професійної та соціально-психологічної реабілітації, модернізація реабілітаційних центрів.

4. Розвиток ветеранського підприємництва. Надання грантів, податкових пільг, бізнес-консультацій, підтримка стартапів ветеранів.

5. Підвищення ефективності міжвідомчої координації. Забезпечення узгодженості між Міністерством оборони, Міністерством у справах ветеранів та місцевими органами влади.

6. Гарантування стабільного фінансування. Формування окремих бюджетних програм, залучення міжнародних фондів та приватного сектору.

7. Підвищення доступності інформації. Створення інформаційних центрів, гарячих ліній, проведення роз'яснювальних кампаній. Реалізація цих заходів сприятиме покращенню якості надання послуг ветеранам, підвищенню довіри до державних інституцій та забезпечення гідного рівня соціального захисту.

Отже, система підтримки є багаторівневою, включає центральні органи влади, місцеві установи, громадські та міжнародні організації. Попри значний прогрес, система залишається недостатньо ефективною через брак ресурсів, адміністративні бар'єри та нерівномірність забезпечення послуг.

Рекомендації щодо вдосконалення системи соціальної підтримки ветеранів

1. Запровадити комплексну, інтегровану систему підтримки ветеранів:

– формувати єдиний простір послуг – медичних, психологічних, соціальних, реабілітаційних, освітніх та юридичних;

– створити чіткі маршрути реабілітації ветерана «від фронту до громади»;

– упровадити міжвідомчу координацію (МОЗ – Міноборони – Мінвет – МОН – Мінсоцполітики).

Міжнародна практика демонструє, що найбільш ефективними є комплексні системи, які поєднують медичні, психологічні, соціальні, юридичні та професійні послуги. Рекомендовано створити цілісний простір підтримки ветеранів, що забезпечить безперервність супроводу від моменту демобілізації до повної соціальної адаптації. Такий підхід вимагає налагодження ефективної міжвідомчої взаємодії між структурами охорони здоров'я, соціального захисту, освіти, оборони та місцевого самоврядування.

2. Посилити систему психічного здоров'я:

– розширити мережу спеціалізованих центрів з лікування ПТСР за зразком США та Ізраїлю;

– забезпечити доступ до безкоштовної психотерапії не лише ветеранам, а й членам їхніх родин;

– підвищити кваліфікацію психологів та психотерапевтів у військовій тематиці;

– розвивати кризові служби, гарячі лінії та мобільні психологічні бригади.

3. Огляду на значну кількість військовослужбовців, які зазнали психотравматичних впливів, пріоритетом має стати створення розгалуженої мережі центрів психологічної та психотерапевтичної допомоги. Досвід США та Ізраїлю показує, що спеціалізовані заклади, орієнтовані на лікування посттравматичного стресового розладу, значно підвищують ефективність реабілітації. Особливо важливим є залучення сімей ветеранів до процесу психологічної стабілізації, адже вони відіграють ключову роль у відновленні емоційного стану військовослужбовців.

3. Розвивати системи перекваліфікації та працевлаштування:

– створити аналоги GI Bill: державне фінансування здобуття нової професії або вищої освіти;

- запровадити програми підтримки під час переходу з військової служби до цивільної роботи (як у Канаді та Великій Британії);

- розширити партнерство з роботодавцями: квоти, податкові стимули, програми корпоративного навчання;

- підтримувати ветеранське підприємництво, стартапи, кооперативи.

Міжнародні моделі показують, що найкращих результатів досягають ті системи, які роблять ставку на активні інструменти підтримки – перекваліфікацію, фінансування освіти, розвиток нових професійних компетентностей. Програми на зразок американського GI Bill або німецького фінансування здобуття освіти демонструють високу ефективність у довгостроковій перспективі. Україні доцільно створити адаптовані аналоги цих програм, орієнтовані як на молодих ветеранів, так і на досвідчених військовослужбовців.

4. Упровадити персоналізований підхід (кейс-менеджмент):

- призначити кожному ветеранові персонального координатора, який супроводжує від моменту демобілізації;

- розробити індивідуальні плани реабілітації та розвитку;

- використовувати цифрові кабінети ветеранів для управління послугами.

Запровадження персоналізованого підходу в роботі з ветеранами, особливо персоналізована практика Канади підтверджує доцільність кейс-методу – персонального супроводу ветеранів. Індивідуальні плани реабілітації дозволяють враховувати унікальні потреби кожного ветерана та забезпечують адресність послуг. Важливо, щоб кейс-менеджери були достатньо підготовленими, мали доступ до міжвідомчих ресурсів і працювали на основі цифрових інструментів, що спрощує комунікацію та зменшує бюрократичне навантаження.

5. Оптимізувати систему соціальних виплат і пільг:

- перейти від масових «універсальних» пільг до адресних, заснованих на оцінці потреб (як у Канаді);

- скоротити дублювання пільг і замінити їх на ефективніші механізми підтримки (навчання, реінтеграція, реабілітація);

- забезпечити прозорість і цифровізацію процесу отримання виплат.

Аналіз міжнародного досвіду свідчить, що надмірна кількість універсальних пільг часто знижує ефективність підтримки. Більш результативним є механізм адресних виплат, що ґрунтується на оцінюванні індивідуальної потреби. Подібні підходи успішно функціонують у Канаді та Ізраїлі. Україні доцільно провести ревізію чинних пільг, ліквідувавши дублювання та зосередившись на тих інструментах, що реально впливають на соціальну мобільність і якість життя ветеранів.

6. Посилити роль громадського сектору:

- підтримувати діяльність НУО, що працюють у сферах психічного здоров'я, реабілітації та соціалізації;

- розширити грантові програми, державно-приватні партнерства, розвиток ветеранських хабів;

- інституційно підтримувати успішні моделі громадських організацій за зразком британських чи ізраїльських.

Зарубіжний досвід підтверджує, що ветеранські організації, благодійні фонди та громадські ініціативи ефективно доповнюють державну інфраструктуру, особливо у сферах психологічної реабілітації, соціалізації та волонтерського супроводу. Великобританія та США мають розвинені системи співпраці, що забезпечує гнучкість і доступність послуг. Україні варто розширювати грантові програми, підтримувати розвиток ветеранських хабів та створювати партнерські проекти.

7. Підтримка сімей ветеранів:

- включати родини в реабілітаційний процес – психологічні консультації, соціальну підтримку, групи взаємодопомоги;

- запровадити сімейні програми адаптації після повернення військовослужбовців додому;

- враховувати сімейний статус у програмах працевлаштування та житлових ініціативах.

Сім'ї відіграють важливу роль у процесі повернення ветеранів до повноцінного життя. На основі міжнародного досвіду доцільно запровадити спеціальні програми допомоги родинам: психологічні консультації, навчальні курси, групи взаємодопомоги. Успішні моделі Ізраїлю та Канади свідчать, що підтримка сімей зменшує ризики повторних психологічних травм і сприяє стабільній реінтеграції.

8. Розвивати наукові та аналітичні дослідження:

- створювати реєстри ветеранів для моніторингу потреб;

- проводити національні дослідження психічного здоров'я та соціальної інтеграції;

- запровадити регулярний аудит ефективності програм підтримки.

Ефективність політики у сфері підтримки ветеранів значною мірою залежить від наявності достовірних даних.

Рекомендуємо створити національний реєстр ветеранів, запровадити регулярний збір статистики про їхні потреби, проводити соціологічні та медико-психологічні дослідження, що дасть змогу формувати політику на основі доказів і оперативно коригувати програми.

9. Покращити комунікацію та інформування ветеранів:

- зробити всі послуги максимально доступними через цифрову інфраструктуру;

- розширити інформаційні кампанії щодо програм реабілітації, освіти, бізнес-підтримки;

- Використовувати мобільні додатки та єдині портали.

Загальна стратегічна рекомендація така:

Україні варто рухатися у напрямку інтегрованої моделі, що поєднує:

- спеціалізовану медичну та психологічну допомогу (Ізраїль, США);

- персональний супровід (Канада);

- гнучке партнерство з НУО та бізнесом (Велика Британія);

- державні освітні й кар'єрні програми (ФРН, США).

Така модель забезпечить не лише соціальний захист, а й довгострокову реінтеграцію та повернення ветеранів до активного життя.

Висновки. Адаптація міжнародного досвіду до українських реалій потребує системного підходу,

орієнтованого на комплексність, персоналізацію та партнерську взаємодію. Створення інтегрованої системи підтримки ветеранів, що включає високоякісну медичну та психологічну допомогу, ефективні освітні й професійні програми, адресні соціальні гарантії та залучення громадського сектору, дозволить забезпечити гідний рівень життя ветеранів та їхніх родин, а також сприятиме їхній успішній адаптації.

Використання ІІІ-інструментів. При підготовці статті ІІІ-інструменти використовувались для пошуку джерел інформації та перевірки орфографії.

Список джерел інформації

1. Кравченко О., Кучер Г. (2022). Соціальний захист учасників АТО/ООС та їхніх сімей на рівні громади. *Social Work and Education*, Vol. 9, No. 2. pp. 197-209. DOI: 10.25128/2520-6230.22.2.2
2. Ломоносова Н., Хелашвілі А., Назаренко Ю. (2024). *Соціальні послуги для ветеранів та ветеранок у громадах: виклики та потреби*. Retrieved from <https://cedos.org.ua/researches/soczialni-poslugy-dlya-veteraniv-ta-veteranok-u-gromadah-vyklyky-ta-potreby/>
3. Москаленко В.В. (2003). Сутність соціального захисту та його місце в політиці соціальної держави. *Наукові записки*. Том 21. С. 41–44. Retrieved from <https://ekmair.ukma.edu.ua/server/api/core/bitstreams/7b7383f3-3a98-4e59-9dfe-642be43d96ee/content>
4. Пільги для учасників АТО та ООС. Retrieved from <https://www.netishynrada.gov.ua/%D0%BC%D1%96%D1%81%D1%86%D0%B5%D0>
5. *Досвід Cedoss: соціальні дослідження для суспільних трансформацій*: посібник. Retrieved from <https://cedos.org.ua/researches/dosvid-cedos-soczialni-doslidzhennya-dlya-suspilnyh-transformacij/>
6. Інфляційний звіт. Жовтень 2023 року. Retrieved from https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/IR_2023-Q4.pdf
7. Павлюк Т., Юрчик І. (2022). Система соціального захисту найбільш вразливих верств населення в Україні. *Економіка та суспільство*, (39). DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-39-63>

8. Напрямки безбарсності через подолання дискримінації. Retrieved from <https://dmsu.gov.ua/news/region/18848.html>

9. *Громадянське суспільство України в умовах війни 2022-2025 рр.* Звіт щодо комплексного соціологічного дослідження. Серпень 2025 року. Retrieved from <https://home.ednannia.ua/analytics/data-catalog/491>

References (transliterated)

1. Kravchenko O., Kucher H. (2022). Sotsialnyi zakhyst uchashnykiv ATO/OOS ta yikhnikh simey na rivni hromady. *Social Work and Education*, Vol. 9, No. 2. pp. 197–209. DOI: 10.25128/2520-6230.22.2.2
2. Lomonosova N., Khelashvili A., Nazarenko Yu. (2024). Sotsialni posluhy dlia veteraniv ta veteranok u hromadah: vyklyky ta potreby Retrieved from <https://cedos.org.ua/researches/soczialni-poslugy-dlya-veteraniv-ta-veteranok-u-gromadah-vyklyky-ta-potreby/>
3. Moskalenko V.V. (2003). Sutnist sotsialnoho zakhystu ta yoho mistse v politytsi sotsialnoi derzhavy. *Naukovi zapysky*. Tom 21. S. 41–44. Retrieved from <https://ekmair.ukma.edu.ua/server/api/core/bitstreams/7b7383f3-3a98-4e59-9dfe-642be43d96ee/content>
4. Pilhy dlia uchashnykiv ATO ta OOS. Retrieved from <https://www.netishynrada.gov.ua/%D0%BC%D1%96%D1%81%D1%86%D0%B5%D0>
5. Dosvid Cedoss: sotsialni doslidzhennia dlia suspilnykh transformatsii : posibnyk. Retrieved from <https://cedos.org.ua/researches/dosvid-cedos-soczialni-doslidzhennya-dlya-suspilnyh-transformacij/>
6. Inflatsiynyi zvit. Zhovten 2023 roku. Retrieved from https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/IR_2023-Q4.pdf
7. Pavliuk T., Yurchyk I. (2022). Systema sotsialnoho zakhystu naibilsh vrazlyvykh verstv naselennia v Ukraini. *Ekonomika ta suspilstvo*, (39). DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-39-63>
8. Napriamky bezbariarnosti cherez podolannia dyskryminatsii. Retrieved from <https://dmsu.gov.ua/news/region/18848.html>
9. Hromadianske suspilstvo Ukrainy v umovakh viiny 2022-2025 rr. Zvit shchodo kompleksnoho sotsiolohichnoho doslidzhennia Serpen 2025 roku. Retrieved from <https://home.ednannia.ua/analytics/data-catalog/491>

Надійшла (received) 10.10.2025

Прийнята (accepted) 20.10.2025

Дата публікації (publication date) 23.01.2026

Відомості про авторів / About the Authors

Гаряєва Ганна Михайлівна (Garyaeva Ganna) – Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут», доцент кафедри права; Харків, Україна; ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-4061-1987>;

Чеботарьов Микола Корнійович (Chebotarev Mykola) – Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут», кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри педагогіки та психології управління соціальними системами імені академіка І.А. Зязюна; Харків, Україна. ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-3915-7705>;

Гасєва Олександра Валентинівна (Gayeva Oleksandra) – Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут», кандидат юридичних наук, доцент кафедри права; Харків, Україна; ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-6710-9014>